

Apokalüptikon: A személyen innen és túl

Személyfogalmaink

Közösség és egyén korrelációban áll. A politikai közösség és a politikai egyén hasonlóképpen. Minél teljesebb egy közösség, annál teljesebb az egyén, a közösség tagja. S megfordítva: minél teljesebb az egyén, annál teljesebb a közösség. E korrelációt lehetséges a közösség oldaláról tárgyalni, ez esetben a politikai közösség szerkezetéről, jellegéről, minőségéről beszélhetünk. De tárgyalhatjuk e korrelációt az egyén oldaláról is: ekkor az egyén mivolta, kivolta, közösségi-sége, minősége áll előtérben.

A következőkben a korreláció egyéni vonatkozását vizsgálom történeti perspektívában. Minthogy a történetiség nem lehetséges előzetes konzisztencia nélkül, látni kell, hogy a pusztán történeti tárgyalás e konzisztencia tárgyalása is. Ez utóbbit lehet önmagában is szemlélni, ám ekkor is kiemelkedő *a tény-szerűség* jelentősége: a faktikus, itt-és-most létező; ez a konzisztencia reális horgonya. Minden személyfogalmunk e reális horgonyon rögzül, ám a történeti összefüggésen keresztül mégis fogalmi konzisztenciát mutat.

A nyugati személyfogalom döntően különbözik a keleti egyén-, lélek- vagy emberfogalmaktól abban, hogy a személy a nyugati hagyományban fejlődik ki, erősödik meg, válik kreatívvá és haladja meg önmagát. Ezzel szemben a hindu lélekfogalom a Brahmannel való azonosságot állítja, a buddhizmus az egyén teljes feloldódását, a kínai konfucianizmus pedig a természetes rend követésében helyezi el az emberi lényeket. Mindennek csodálatos kultúrája van, mégis döntően különbözik a nyugati önmeghaladó felfogástól.

Ez utóbbi, a *transzcendentális személyfogalom* látványos fejlődésen megy keresztül, amelynek során a külsőlegesen, horizontálisan vagy felszínesen felfogott ember bensővé, elmélyülten személyessé válik (a szó szorosabb értelmében), majd megtörténik meghaladása a modernitás utolsó időszakában. Miről van szó? A héber *pöné* felszín jelent, arcot vagy arculatot, egyben embert is.

MEZEI BALÁZS (1960) vallásfilozófus, irodalmár, habilitált egyetemi tanár, a Corvinus Egyetem kutatóprofesszora.

Ez a felszín azonban a Kivonulás könyve 3:14 szerint „én”: *ehjeh aser ehjeh*, s az „én vagyok” (ugyanott olvassuk) az istenség neve; s ez az én kétségkívül személyes, amennyiben azok, akiket kiválaszt, akiket vezet, segít, fenyít, büntet, akiknek megbocsát és akiket felemel, ugyancsak személyesek.

Mindez összekapcsolódik a hellenisztikus fejleményekkel (sőt feltételezhető, hogy az *ehjeh* is ennek hatására került a régi szövegbe): A görög *proszopon* eredetileg „az, ami látszik”, ami megjelenik: innen a színészi *maszk* elnevezése is. Ám a maszk egyben lényegét fejezett ki, a színész isteni lényegét (a maszk tette világossá, mely istenséget jeleníti meg a színész). A delphoi jósa híres felirata – *gnóthi szeauton* – arra az *autóra* vonatkozik (Platónnál *to auto to auto*), aki nem más, mint „én vagyok”, *egó eimi*, ahogyan ez Jézus szavajárása is volt: én vagyok az út, az igazság s az élet...

Így indul el a személyfogalom a lényegkifejezés útján, amely fejlődés a szentháromságtani viták során tovább mélyül: Isten egy lényeg és három személy, *hüposztaszisz* vagy *proszopon*. Az utóbbit azért hagyják el az egyházatyák, hogy elkerüljék a modalizmus vádját. Isten egy lényeg és három *hüposztaszisz*, fennállás. Amikor a latinok lefordítják e kifejezéseket, hosszan vitakoznak a megfelelő latin szó kiválasztásán, végül az *essentia* és a *persona* kifejezések véglegesülnek: Isten egy *lényeg* és három *személy*. Mindemögött a latin jogi nyelv húzódik meg, s ezzel egyben rögzül az is, hogy az emberi *persona* valamiképpen az isteni *persona* analogonja, az emberi én az isteni én (szabadon megalkotott) konkrétuma.

Ezzel kezdetét veszi a nyugati személyfogalom kifejlődése, amiben döntő szerepet játszik a teológiai háttér: az emberi méltóság, *dignitas* a teremtménységben, a képmáságban, Istenben gyökerezik. Ám a *dignitas* merőben rang, fokozat, kiemelkedő státus, s még nem voltaképpen személyfogalom. Ez utóbbi akkor válik lehetővé, amikor a misztikában, a protestantizmusban, az aszketizmusban adott személyfelfogás elmélyül, szubsztanciálódik. Krisztus követése, az *imitatio Christi* egyetemes paradigmaként az emberi személy kiemelkedése is egyben: a krisztusi személyé, az *egoimikus* lényegé (*egó eimi*: „én vagyok”, ahogyan a kifejezést különösen János evangéliumában látjuk visszatérően felbukkanni). A különféle elágazások: polgári és alattvalói jogok, a reneszánsz műveltségi eszmény, a művész megjelenése, az ember mint anyagi létező hangsúlyozódása, majd az uralkodó személyiség: a király, a császár, a Leviátán – e mélyebb folyamat epifenoménei. A szent ember, az arisztokrata, a géniusz alakjai ebből a televényből nőnek fel. A géniusz romantikája vezet a forradalmár romantikájához, akinek alakja mögött a 19. században fokozatosan konformistává, jelentéktelenné válik a bevett Krisztus-alak (művészettörténetileg igazolható, de lásd pl. Munkácsi Jézus-képét az *Ecce homo* című festményén).

E történetben – mely a német klasszikusok mélylátása szerint valamiképpen Isten története – Johann Gottlieb Fichte szerepe kiemelkedő. E különös géniusz fedezte fel, hogy a Kant-féle appercepció, az „én vagyok”, mely minden észlelésünket kíséri, valójában az én univerzálisan döntő jelentőségét rejti. Erre építve

alakította ki énofilozófiáját, amely által (Descartes után aránytalanul nagyobb hangsúllyal) az én kerül a gondolkodás középpontjába, mely szabadon hozza létre önmagát és önmaga ellentétét mint a mindennek végső elvét. Az emberi én, a konkrét és személyes én ebben az univerzális énből gyökerezik, innen fakad, ide tér vissza, s ekképpen az én örök újdonságát gazdagítja. Ez a lényege Fichte *Wissenschaftslehre*jének, azaz tudománytanának, amely egyetemes egologikus filozófia. A nagynevű követők – Schelling, Hegel, Stirner, Nietzsche, de még Husserl és Heidegger is – visszatérően merítenek e gondolkodó gazdag és szinte mártíromsággal lezárt életművéből (a berlini háborús sebesültek ápolása közben elkapott betegségben halt meg). Fichte gondolatvilága előrevetíti nemcsak az én modernkori kibontakozását, hanem annak meghaladását is.

A személy meghaladásának nagy etapjai: az *Übermensch*, a *Dasein*, végül *der letzte Gott*, „a végső isten” alakjai e személyfogalom-fejlődés végső változatait mutatják. Az *existencia* csak halvány visszfénye annak, amit Heidegger a *letzter Gott* alakjában vízionál. Ezt követően azonban a felbomlás korszaka jön: a másban, a másokban való feloldódás, az identitásvesztés, a szerkezetiség megannyi formája, amelynek végső kifutása a klasszikus személy hatalmas alakjának szétfoslása.

Konzisztencia

A nyugati személyfogalom: énfogalom, énkonkrétum. Világos, hogy ennek a jézusi *ego eimi* köréből eredő, *egoimikus* lényege mélyen gyökerezik a történelemben. Világos, hogy mi mindannyian beletartozunk ebbe a körbe, ebben és ezáltal vagyunk azok, akik, ének, személyek, sajátos méltósággal, belső értékkel, a kanti *Würde* mélységével. Egyetlen történelmi összefüggés ez, az *ehjeh* kimondásától kezdve az *egoimikus* kijelentésen át a *Würde* és a fichtei *Ich bin* méltóságáig. Konzisztens összefüggés, egyre mélyülő felfogás, önfelfogás, apokalipszis: a személyvalóság feltárulása. De mennyiben hézagtalan, konzisztens, összefüggő ez a történet? Mennyiben organikus kibontakozás, amelyben nincs helye a véletlennek, az eltérőnek, a tévedésnek, a bűnnek, a katasztrófának?

A történelem mint konzisztens értelemegész tétele: ellentmondásos. Az, amit konzisztensként fogunk fel, ebben a felfogásban magától a felfogástól különböző, annak tartalma, mint maga a felfogás. A felfogás túl van a felfogás tartalmán, azaz negativitást foglal magában. Ugyanez érvényes a személyfogalom történelmi összefüggésére: amennyiben ezt konzisztens egységként fogjuk fel, negativitást tételezünk a felfogás és tartalma között. S ha e felfogás énjellegű, *egoimikus*, úgy a személyfogalom történelmi konzisztenciája megszakad a felfogás tényében. Az az én, aki felfogom ezt a konzisztenciát, különbözik attól az éntől, amely vagy aki e konzisztencia tartalma, s így az énfogalmak elválnak egymástól. A felfogó én nem egyszerűen meghaladja a felfogottat, hanem negatív tartományba helyezi, mint felfogása tartalmát, amelyben a felfogás

a pozitívum. Ez a kritika érvényes minden, hasonló összefüggésre: a történelem egészére, a hagyomány felfogására, önfelfogásunkra stb.

Mégsem lehetetlen ezt a helyzetet konzisztensnek nevezni. Ám látnunk kell, hogy ez negatív-pozitív konzisztencia, *aufgehoben*, felemelt¹ konzisztencia, amely a konzisztencia tartalmának új valóságát hordozza. Ennek megfelelően a *kalokagathia* ősi eszménye – a jó és a szép nevelése, megvalósulása, hordozása – már eleve magában rejti önnön meghaladását. A görögységben e meghaladást az említett *gnóthi szeauton* fejezte ki, vagyis (helyesen értve) az én mint én radikálisan transzcendens jellegének hangsúlyozása. Hasonló irány olvasható ki Platón és Arisztotelész szavaiból, akik szerint az istenné váló ember valami egészen más, mint az az ember, aki istenné válhat (azaz tökéletes erénybirtoklásban, boldogságban élhet). Platón szerint a jó túl van a léten, vagyis a „jó és szép” (*kalokagathosz*) ember is túl van a léten. Ez komplex konzisztencia, vagyis a negativitást tartalmazó pozitívum konzisztenciája, mely magában foglalja a hibát, a bűnt, a törést, a drámát és a tragédiát.

Noha a latin sosem tudta terminologikusan lefordítani a *kalokagathia* fogalmát, maga az eszme megjelent a *vir illustris* ideáljában. Ez a forrása a későbbi *gentilhomme*, *gentleman*, úriember/úriasszony kifejezéseinek, melyeket hiba volna szimplán konzisztens fogalomként felfogni. Az úriember, az eredeti koncepció s annak kiértékelése szerint nem az, aki egyszerűen szép és jó, hanem a szépet és jót annak teljes spektrumában felfogó, megvalósító, a negativitást a pozitívumba belefoglaló tragikus-drámai személyiség – pl. mint Szókratész. Noha ez utóbbi vonás ritkán kerül előtérbe, szögezzük le: a *per aspera ad astra* archaikus gondolata éppen ezt fejezi ki. Ennek specifikus megnyilatkozása a kereszténység, a *chisticum*: *per crucem ad gloriam* (*per passionem ejus et crucem ad resurrectionis gloriam perducamur...*, Úrangyala imádság), vagyis a megpróbáltatások útján elért dicsőség, boldogság, istenember-közösség. A *chisticum* ezen elvének példás kifejeződése a kereszten kivégzett és a sírból feltámadó Jézus, akinek neve, ha görögre visszafordítjuk: Szókratész.²

A konzisztencia megtörése: az Übermensch

A klasszikus-archaikus konzisztencia valójában a mikrokozmosz-makrokozmosz egybevágásának konzisztenciája. *L'État, c'est moi*, ahogyan valaki később

- 1 Az *aufgehoben* fordítása mint „megszüntette-megőrzött” felemás, mivel kimarad belőle a Hegel számára döntő jelentés, a magasabb szinten történő átalakulás, szintézis, átszellemiesítés.
- 2 Mindkét név jelentése: Üdvösség Ura. A héber Jehosua a „Jahveh” és a „jása” összetétele, ahol az utóbbi jelentése üdvösség, szabadulás, megmenekülés; míg az előbbi az istennév, melyet a héber és a görög hagyományban egyaránt Úrként adunk vissza. A Szókratész név hasonlóképpen a „szósz” (szabadulás, épség, megmenekülés, üdv, vő. Szótér, Megváltó) és a „krátész” (úrnak lenni valamiben, valamin) összetétele. A két név egymás kulturális fordításaként is érthető, de legalábbis parallel megnevezések.

kifejezte magát, ám a mondat értelme nem a felszínesen értett politikai, hanem a platonikus: az állam, a világ, a kozmosz *egoimikus*. Visszatérően elsikkad ebben, hogy ez az én nem a szimpla konzisztencia énje, nem az apollóni elv problémamentes érvényesülése, hanem a dionüszosziban megpróbált, abban felőrölt, szétszaggatott, meggyilkolt elv kiteljesedése. Minél inkább ellaposul az *egoimikus* valóság komplexitásának felfogása, annál erőteljesebb azok hangja, akik ezt a konzisztenciát meg akarják törni. Kierkegaard hitszemélyisége szemben a vélt Hegel-féle szintézissel; a proletár, az igazi, szabad *deutscher Mensch* erőszakos felemelkedése a konzisztencia elnyomó struktúráival szemben Marxnál; az én kizárólagossága Stirnernél. S végül (de nem utolsósorban): az *Übermensch*.

Az emberfölötti, az *Übermensch* nem egyszerű transzcendentalitás, hanem mindannak tagadása, amit korábban embernek, Istennek, igazságnak, morálnak neveztek. A *kalokagathosz* kifordítása; a totálisan anti-*gentleman*; a nem-rabszolga úr; új ember. Az *Übermensch* azonban mégiscsak *Mensch*; nem lehet más, mivel „Isten halott”; emberségében azonban újat teremt, új valóságot, igazságot, erényt, közösséget. Nietzschénél homályos marad, miben áll ez az újdonság; homályos előérzet csupán, profetikus látomás, amely csak később konkretizálódik. Az *Übermensch* megtörni hivatott a korábbi konzisztenciát, s nem vesz tudomást arról, hogy ez a konzisztencia eleve drámai. S noha nem képes megmutatni, miben áll a megcélzott újdonság, annyit kifejez, hogy a korábbi konzisztenciát meg kell törni, el kell vetni, meg kell haladni, ahogyan a dionüszoszi elv érvényteleníti az apollónit.

S mégis: mivel a személyfogalom kezdettől fogva és természetesen inkonzisztens, az *Übermensch* is része ennek a történelemnek: személyfogalmaink szerves mozzanata éppen azáltal, hogy szervesen kapcsolódik e fogalmi körhöz. A mi konkrét történetünkben – hiszen itt zajlott minden, a mi körünkben – az *Übermensch* az *egoimikus* valóság kiemelt mozzanata, amely a személyfogalom eredendő inkonzisztenciáját nyomatékosan juttatja kifejezésre olyan összefüggésben, amely elfeledkezett erről az inkonzisztenciáról.

Új konzisztencia: a végső isten mint kezdet

Ha az *egoimikus* valóság, a személyfogalom története felvázolható a *pöné-ehjeh-egoimi-proszopon-persona-Person* vonalán, az *Übermensch* e vonal radikális folytatása. Konkrétan: mindannyian ebben élünk, mozgunk és vagyunk, ez a mai kor nagy jelképe: valamiképpen mindannyiunk egy-egy specifikus *Übermensch*. Érvényes ez a jelentéktelenre éppúgy, mint a jelentősre, a köznapira éppúgy, mint a kiemelkedőre, a tehetségtelenre, mint a tehetségesre, a konzervatívra éppúgy, mint a liberálisra: mindannyian az *Übermensch* jegyében fogjuk fel magunkat akkor is, ha ezt csak burkoltan, rejtetten, specifikusan tesszük – vagy ha a személy eltorzított alakjában, mely az empirikus individuum s ennek erőszakos egyénieskedése.

Jó kérdés, hogyan lehetséges az emberfölötti valóság ezen tényerése. Talán mert Nietzschét sokan olvassuk és egyetértünk vele? Aligha; először is az egyetnem-értés nyomán is lehetünk valaminek a hatása alatt. Másodsor az, amit az *Übermensch* kifejez, sokkal több, mint egy elszigetelt gondolkodó néhány leírt mondata. Itt történelmi összefüggés munkál az *opus operatum* módján, azaz akkor is, ha ezzel szándékunk szerint nem értünk egyet, nem működünk együtt. Az *übermensch-szerűség* abban a valóságban gyökeredzik, amelyet történelmi összefüggésben mint személytörténelmet fogunk fel, s amelynek egyedi-történeti kifejezése a *chisticum* eseménye. Jézus meghalt a kereszten, feltámadt, s felment a mennybe – az ember tehát *Übermensché* változik, meghaladja a szimpla emberséget, s eléri a teljesség azon körét, amelynek drámai tartalma nyilvánvaló. Az eredmény: az új ember, az emberfölötti ember: „Ne hazudjatok egymásnak. Vessétek le a régi embert szokásaival együtt, öltsetek föl az új embert, aki folytonosan megújul Teremtőjének képmására a teljes megismerésig” (Kolosszeieknek írt levél, 3:10).

A személyfogalom történetében az *Übermensch* kibontakozása a *Dasein*ban megy végbe. A *Dasein* egyfelől a konkrét, halálra szánt ember; másfelől mégis a *Sein da*-ja, megjelenése, kifejeződése, kiteljesítője. Egyszerre *Dasein* és *Da-Seyn*, ahogyan (Fichte nyomán) Heidegger fogalmaz. A *Seyn* nem egyszerűen valami hagyományos és újragondolt létfogalom, hanem az a valóság, amelyet soha senki korábban nem fogott fel, nem gondolt el, nem nevezett meg. Amely kezdettől fogva rejtett volt mindaddig, amíg a *Dasein*ban fel nem tárult. A *Dasein* tehát *apokaliptikus*, feltáró és feltároló, annak feltárolása, leleplezése, ki- és beteljesítése, ami maga a valóság. Ez a valóság nem valami rigid és tőlünk független szint, hanem drámai, s ezen keresztül megújító-megújuló bennünk és közösségeinkben. Újdonság, de nem relatív értelemben, mint a régtől függő új; hanem abszolút értelemben, vagyis az az újdonság, amelyben a régi helyet kap: *semper novum, sempernovum*. Nem a régi szerint fogjuk fel, hanem önmagában; s ez teszi lehetővé, hogy a régit is újként értsük.

A *letzter Gott*, Heidegger e kriptikus kifejezése erre a *novumra* vonatkozik. Végső isten, vagyis a végsőképpeni, a végleges, a teljes – a *teleiosz*. Isten, de nem az elvont, ontoteologikus másság, hanem a közvetlenség jelenléte szerint. *Dasein*, mivel konkretizálja azt, ami a *Sein* valósága. Utolsó, de nem egy sorozat utolsó tagja, hanem végsőképpeni, akiben az újdonság, a kezdet megnyilatkozik. Konkrétsága emberi; végsőképpen emberfölötti; elhaladása (*vorbeigehen*) egyszerre elvonulás és visszavonulás, mellettünk való elhaladás, bennünket érintő eljövétel és elmenetel – abban a konkrét, drámai eseményben, amelyet megjelenése és eltűnése fog közre.

Ne hazudjunk egymásnak: ez a drámai elhaladás megrendítő. Velünk, közöttünk, bennünk történik. Ez az *Übermensch*, a *Dasein*, a *Person*, a *persona*, a *proszopon*, a *pöné*, az *ehjeh* kiteljesedése, pozitívumok negatívumának drámai összefogása, amelyet megpillantani: ajándék. Ez tehát nem lexikografikus fogalomtörténet, hanem valóságos történelem; nem egyéni vélemény, hanem tény;

nem önkény, hanem valóság. A *kalokagathosz*, a *gentilhomme*, a *gentleman*, az *úriember* valódi valósága. *Egoeimikus* valóság, mivel mindebben az én munkál, aki nem valami rigid létező, hanem drámai összvalóság.

Személyfogalmaink inkonzisztenciája tehát konzisztens inkonzisztencia. Mivel azonban meghatározója a *novum*, vagyis – Vető Miklós kifejezésével – a *nouveauté novatrice*, megújító újdonság, ez az inkonzisztencia mégis konzisztens, ahogyan az újdonság is újszerű, de nem a régítől függő, hanem azt létesítő módon. Ez az inkonzisztencia hozza létre sajátos konzisztenciánkat.

Apokalüptikon: az árulás anatómiája

Mindezt apokaliptikusnak nevezem – a szó eredeti értelmében. Az összefüggést is leírhatjuk ugyanígy: *apokalüptikon*, azaz a valóság megvalósulása – feltárulása, lelepleződése, megmutatkozása, kifejeződése. Persze az apokalipszis a köznapi nyelvben valaminek a végét is jelenti, sőt drámai, tragikus végét. Értsük ezt is helyesen: a végforma, a *szünteileia* nem leszámolás, hanem számadás, nem pusztítás, hanem teljesülés, nem befejezés, hanem *consummatio*, összefoglalás. Az ember maga ez az összefoglalás, ez a *consummatio*, ez az *apokalüptikon*. Benne tárul fel a végforma, a teljesülés, *szünteileia* (Máté evangéliuma, 28:20: „a világ beteljesülése”) – eleve és konkrétan. S nem egyszerűen ebben vagy abban az emberben, hanem az emberi közösségben. Ez tehát érinti az ekképpen vett történelmet, társadalmat, politikumot. Minderre itt és most nem fogok kitérni. Ehelyett egy utolsó kérdést vetek fel: az *apokalüptikon* teljesülésének módját illetően.

Ez a mód az, amit a magyar nyelvben árulásként fejezünk ki. Ahogyan korábban összefoglaltam:

„A magyar »árulás« kifejezés a teljes jelentéskört véve lefedi azt, amit a főbb nyugati nyelvekben szereplő szavak kifejeznek. Az idézett nyelvekben általában két szót találunk az árulásra, aminek eredete a latin nyelv.³ A latinban az árulás általánosan mint »átadás«, »kiszolgáltatás« szerepel (*tradere*, olykor *prodere*), konkrétan mint ellenértékért való kiszolgáltatás (eladás, *vendere*). A német *Verrat*, *verraten* jelentésköre ezektől eltérést mutat; az ige alapjául szolgáló szó, a *Rat* nem az átadást vagy az eladást implikálja, hanem a valamire való gondolást, gondoskodást.⁴ A *Verrat*, *verraten* elsődlegesen a valamire irányuló gondoskodás *megtagadása*; innen származik a szó jogi értelemben vett »hütlenség« jelentése; s ezen túl a gondoskodás (mint elővigyázatosság,

3 *Vendere* vagy *tradere*. A franciában: *vender* vagy *trahir*. Az angolban megtaláljuk a *betray* és a *treachery* szavakat, de ezekben jelentésetérés nem figyelhető meg már azonos etimológiai eredetük miatt sem. A görögben a *prodoszia* szó szerepel, amelynek latin megfelelője a *prodere*, kiad, »elárul«.

4 A *rat* indoeurópai töve szoros kapcsolatban áll a latin *ratio* tövével.

tervezet) feltárása, vagyis az ellenséggel való rosszindulatú vagy romboló szándékú közlése. A magyar »árulás« sajátossága abban ragadható meg, hogy alakilag a *vendere* csoportjába tartozó szavak tükrözése (elad, elárúsít, elárul), ám jelentését nem kis részben a német *Verrat, verraten* határozta és határozza meg. Mai köznyelvünkben az árulás már csak közvetve tartalmazza az »ellenértékért az ellenségnek való kiszolgáltatás« jelentését; nyilvánvalóbban a hűtlenséggel, a csalással kapcsolatos képzetet kelt. Az áruló ennek megfelelően, a magyar szó jelentése szerint, nem ellenértékért, hanem kedvezőtlen jelleméből kifolyólag lesz árulóvá; az árulás ennek a jellemvonásnak a kifejeződése” (Mezei Balázs: *Vallásbölcselet*, 59.3 §).

A most idézett munkában szó kerül arról is, hogy az árulás köznapi jelentése (ellenértékért való kiszolgáltatás) mélyebb értelmet hordoz: az áruló nemcsak saját maga áruló voltát, azaz negativitását fedi fel, hanem ezen keresztül azt az összefüggést is elárulja, felfedi, amelyben az árulás a köznapi értelemben végbe megy. Ez az összefüggés az értelemegész; elárulása nem más, mint feltárása éppen azáltal, hogy az áruló elárul (elárulja a barátját, a társát, a kollégáját stb.). Ekképpen – éppen magában az árulásban – a pozitív egészet is felfedi. Felfedi ugyanis, hogy ez a pozitív egész nem valami horizontális-felszíni adottság, hanem a negativitást felölelő pozitívum, amely a maga drámaiságán keresztül újdonságot fed fel. Az áruló – Júdas vagy bárki más – ugyan elárulja társát, de egyben és akarva-akaratlan felfedi azt a pozitív egészet, amelyben az árulás elszenvedése teljesüléshez vezet: *per crucem ad gloriam* – a kereszt által a dicsőségbe.

Az *apokaliptikon* működési módja ez. Nem mechanizmus, hanem emberi, nagyon is emberi cselekvés és szenvedés. Ez a cselekvés-szenvedés mélységes valóságdimenziót tár fel vagy *áruel*, azt, hogy személyfogalmaink története egyben történelem, értelemegész, amiben a személy mint személy már mindig is megtörténik. Lényege a *nouveauté novatrice*, amely a közös mozzanat a *proszopon–persona–Übermensch–Dasein–letzter Gott* vonalán. Ez a vonal valójában kör, amelynek középpontja az én, az *ehjeh*, az *egó eimi*: s nem lehet nem észrevenni, hogy mindez elsősorban rólunk, magunkról szól. Nemcsak arról, ami mi vagyunk itt Európa közepén, nemcsak magáról Európáról, hanem valami sokkal többről és mélyen személyesről is, amit Babits a *Jónás könyvében* így fogalmazott meg:

„De mennél csúfabb mélybe hull le szolgád,
annál világosabb előtte orcád.”

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Babits Mihály: *Jónás könyve*. Budapest, é. n., Nyugat (610. számozott, a szerző által aláírt példány).
- Blue Letter Bible: <https://www.blueletterbible.org/about/> (2024. 09. 13.)
- Heidegger, Martin: *Beiträge zur Philosophie*. Gesamtausgabe Band 65. Frankfurt am Main, 1989, Vittorio Klostermann.
- Mezei Balázs: *Vallásbölcselet. A vallás valósága*. Gödöllő–Máriabesnyő, 2005, Attraktor.
- Mezei Balázs M.: *Radical Revelation. A Philosophical Approach*. London–New York, 2017, T&T Clark.
- Mezei Balázs M.: Apocalyptic Phenomenology: The Culmination of the Phenomenological Movement. *RELIGIONS*, 2022, 13 11 Paper 1077, 1–16.
- Mezei Balázs – Schmal Dániel (szerkesztők és szerzők): *Megújító újdonság. Tanulmányok Vető Miklós gondolkodásáról*. Budapest, 2020, Szent István Társulat.
- Mezei Balázs: Babits Esztergomban. *Hitel*, 2023/9, 41–46. (<https://www.hitelfolyoirat.hu/wp-content/uploads/2023/09/04-mezei.pdf>) (2024. 09. 13.)
- Spaemann, Robert: *Persons: The Difference between 'Someone' and 'Something'*. Trans. Oliver O'Donovan. Oxford, 2006, Oxford University Press.
- Schenk, Richard (Hrsg.): *Kontinuität der Person*. Stuttgart, 1998, Frommann-Holzboog.

